

Turowski (Instytut Socjologii KUL), *Florian Znaniecki's Conception of Overcoming the Antagonism between Nations*; Janusz Goćkowski (Katedra Etnologii Uniwersytetu Jagiellońskiego), *Epistemic and Technical Function of Sociology*; Luigi Tomasi (Dipartimento di Sociologia e Ricerca Sociale, Università degli Studi di Trento, Włochy), *The Collaboration between William I. Thomas and Florian Znaniecki: The Actuality of Methodological Note*; Marek Ziółkowski (Instytut Socjologii Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu), *Interests and Values*; Zygmunt Bauman (Department of Sociology, University of Leeds, Wielka Brytania), *On Understanding Sociology and Understanding through Sociology – or on Florian Znaniecki, the Forerunner of the Hermeneutic Shift*; Zygmunt Dulczewski (Instytut Socjologii Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu), *The Actuality of Methodological Note*.

Nadesłane i wygłoszone referaty zostaną opublikowane w osobnych edycjach w języku angielskim i polskim.

KS. PIOTR PAWLISZAK

SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI
„POMIĘDZY ETYKĄ A POLITYKĄ.
80 LAT SOCJOLOGII
W KATOLICKIM UNIWERSYTECIE LUBELSKIM 1918-1998”

W dniach 5-6 marca 1998 r. w gmachu Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego odbyła się konferencja naukowa „Pomiędzy etyką a polityką. 80 lat socjologii w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim 1918-1998”, zorganizowana przez Katedrę Socjologii KUL, kierowaną przez prof. Elżbietę Hałas. Konferencja została objęta patronatem przez Towarzystwo Naukowe KUL oraz Sekcję Historii Socjologii Polskiego Towarzystwa Socjologicznego.

Zamiarem organizatorów było uczczenie przypadającego w tym roku jubileuszu osiemdziesięciolecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego oraz zaakcentowanie obecności socjologii uprawianej na tym uniwersytecie nieprzerwanie od jego założenia. Znaczenie tego ośrodka myśli socjologicznej i społecznej było przez lata, ze względów ideologicznych, przemilczane i pomniejszane. Także w nowych opracowaniach pozostaje ono prawie nie zauważone, a nawet przedstawiane w krzywym zwierciadle. W tej sytuacji podjęto inicjatywę mającą na celu przywrócenie historii socjo-

logii polskiej koncepcji wywodzących się z innych źródeł intelektualnych niż tylko naturalistyczne, pozytywistyczne, lewicowe i socjalistyczne. Uczyniono to nie tylko w imię prawdy i sprawiedliwości dziejowej, lecz także w celu wzbogacenia naukowego dyskursu oraz poprawienia wizerunku socjologii w społeczeństwie polskim.

Obrazy otworzył J. M. Rektor ks. prof. Stanisław Wielgus, zwracając uwagę na osłabienie etycznej refleksji w naukach społecznych od czasów N. Machiavellego i zdominowanie socjologii przez nurt scjentyistyczny. Podkreślił, że socjologia uprawiana w KUL nigdy nie poddała się tym tendencjom, starając się integralnie ująć fenomen życia społecznego także w jego moralnych i religijnych wymiarach. Wielki Kanclerz KUL abp prof. Józef Życiński we wprowadzeniu przedstawił refleksję na temat znaczenia nauki dla Kościoła, który troszcząc się o stan moralnej tkanki narodu, musi mieć dobre rozeznanie w sytuacji społecznej. Potwierdził on postulowaną przez Sobór Watykański II autonomię socjologii jako nauki teoretyczno-empirycznej, opowiadając się za rezygnacją z historycznej nazwy „socjologii katolickiej” na rzecz „socjologii bezprzymiotnikowej”, uprawianej według aktualnych standardów metodologicznych.

W uroczystości otwarcia uczestniczyli pracownicy różnych ośrodków naukowych, studenci oraz zaproszeni przez organizatorów goście, m.in. przewodniczący Polskiego Towarzystwa Socjologicznego prof. Antoni Sułek, przewodniczący Sekcji Historii Socjologii PTS prof. Włodzimierz Winclawski oraz nestor socjologii w KUL, pierwszy dziekan odrodzonego w 1981 Wydziału Nauk Społecznych prof. Jan Turowski.

W pierwszej sesji referaty wygłosili prof. Włodzimierz Winclawski – *Socjologia katolicka w Polsce. Powstanie, rozwój, dokonania (1860-1949)* i prof. Elżbieta Hałas – *Socjologia a etyka społeczna w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (1918-1998)*.

Prof. W. Winclawski, podkreślając, że jego referat jest pierwszą próbą systematycznego przedstawienia historii socjologii katolickiej w Polsce (niezośsamej z katolicką nauką społeczną), potwierdził tezę organizatorów o przemilczaniu dokonań uczonych inspirowanych się ideami chrześcijańskimi. Przyczynę tego dostrzegł nie tylko w ideologicznym przymusie i indoktrynacji marksistowskiej, ale także w zdominowaniu socjologii przez nurt liberalno-pozytywistyczny.

Za początek socjologii polskiej uznaje się publikację w 1860 r. książki Józefa Supińskiego *Myśl ogólna fizjologii powszechnej*, realizującej program pozytywistycznej fizyki społecznej. Jednocześnie pomija się milczeniem fakt, że w tym samym roku Ludwik Górski, publicysta i działacz chrześcijańsko-społeczny, opublikował *Uwagi o obecnym stanie robotników wiejskich w Królestwie Polskim*, gdzie przedstawił m.in. wyniki badań prowadzone w stylu Le Playa nad położeniem robotników folwarcznych w jednym z kluczy w powiecie rawskim. Rok 1860 jest więc początkiem dwu nurtów socjologicznych w Polsce: liberalno-pozytywistycznego i katolickiego. Od początku rozwijały się one równolegle, choć we wzajemnej opozycji. Nurt katolicki, nie mając w świecie indywidualności na miarę E. Durkheima, został z czasem zepchnięty na margines. Istniał jednak nieprzerwanie, stanowiąc ideową i do pewnego stopnia metodologiczną alternatywę wobec socjologii pozytywistycznej.

Za koniec socjologii katolickiej w Polsce można uznać rok 1949, kiedy to ukazała się pisana już w innym paradygmacie praca J. Turowskiego *Zmiany społeczne wsi a miasto. Na podstawie socjografii wsi Nasutów w okresie od 1800-1946 roku*.

W tym samym roku ostre represje stalinowskie doprowadziły do likwidacji Wydziału Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych KUL wraz z istniejącą tam Katedrą Socjologii. Socjologia, co prawda, przetrwała w ukryciu, uprawiana w ramach Sekcji Filozofii Praktycznej Wydziału Filozoficznego, lecz odrodziwszy się w 1968 r. w instytucjonalnej formie Katedry Socjologii, miała już charakter autonomicznej nauki, odrębnej od katolickiej nauki społecznej.

Prof. E. Hałas przedstawiła obejmujący także te wydarzenia proces emancypacji socjologii od dyscyplin filozoficznych i normatywnych oraz jej instytucjonalizacji w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Jego uwieńczeniem było reaktywowanie w 1981 r. Wydziału Nauk Społecznych, w ramach którego socjologia zaistniała jako samodzielny kierunek studiów magisterskich, jednakże pod historyczną nazwą Sekcji Społecznej. W 1996 sekcję przemianowano na Instytut Socjologii. Proces emancypacji socjologii doprowadził do instytucjonalnego rozróżnienia ujęcia empiryczno-teoretycznego i etyczno-normatywnego także w formie odrębnych katedr socjologii i katolickiej nauki społecznej.

Socjologia w KUL jest integralną częścią socjologii polskiej. Podejmując swoistą problematykę świadomości społecznej, norm, wartości, kultury symbolicznej oraz ich nośników: rodziny, społeczności lokalnej i etnicznej, parafii oraz narodu, wzbogaca jej humanistyczny nurt, który po przewrocie antypozytywistycznym w socjologii współczesnej stał się na powrót jednym z jej głównych nurtów.

W kolejnych referatach przedstawiano dorobek myślicieli społecznych, socjologów oraz działaczy społecznych i organizatorów nauki, których wysiłki złożyły się na ukształtowanie i rozwój normatywnej refleksji społecznej oraz charakterystycznej dla KUL, zaangażowanej moralnie socjologii. Ks. dr Józef Kupny przypomniał postać pierwszego wykładowcy socjologii w KUL, pioniera socjologicznych badań klasy robotniczej, ks. Aleksandra Wóycickiego (1878-1954). Dr Stanisław Gałkowski przedstawił wątki społeczne w etyce o. Jacka Woronieckiego (1878-1949). Ks. prof. Franciszek Kampka podkreślił kluczową rolę wybitnego znawcy polityki społecznej i organizatora katolickiego życia społecznego, ks. rektora Antoniego Szymańskiego (1881-1942), w stworzeniu w KUL prężnego ośrodka socjologii katolickiej. Ks. mgr Piotr Pawliszak zaprezentował koncepcję socjologii stosowanej ks. Waleriana Adamskiego (1885-1965), ucznia F. Znanickiego, związanego pośrednio z lubelskim uniwersytetem. Mgr Olga Ostaszewska przedstawiła analizę totalitaryzmu dokonaną przez profesora ekonomii Ignacego Czumę (1891-1963). Dr Krzysztof Motyka omówił socjologiczne wątki w pracach prawników: Czesława Martyniaka (1906-1939), Henryka Dembińskiego (1900-1949) i Zdzisława Papierkowskiego.

Kolejna sesja przyniosła referaty omawiające wybrane zagadnienia z dorobku przedstawicieli katolickiej nauki społecznej: dr Aliny Rynio – *Społeczne wychowanie osoby według ks. Stefana Wyszyńskiego* oraz ks. dra Jana Szymczyka – *Dobro wspólne a prawa człowieka w ujęciu przedstawicieli lubelskiej szkoły katolickiej nauki społecznej*. Ilustrowały one odrębność, a jednocześnie wzajemne inspirowanie się socjologii i nauki normatywnej. Wzajemny stosunek tych nauk w aspekcie metodologicznym przedstawił dr Paweł Woroniecki. Następnie dr Adam Szafranski zaprezentował dorobek antropologii i etnologii w KUL, a dr Arkadiusz Jabłoński analizę społeczeństwa jako systemu w ujęciu związanego pośrednio z KUL o. J. M. Bocheńskiego.

W kolejnej sesji prof. Jan Turowski przedstawił koncepcję socjologii rozumiejącej swego mistrza i promotora ks. Franciszka Mirka (1893-1970), który jako pierwszy w literaturze polskiej stworzył zarys pozytywnej wiedzy o poszczególnych układach społecznych: czynnościach, stosunkach i grupach społecznych oraz rozpoczął socjologiczne badania parafii.

Ks. prof. Janusz Mariański przedstawił dorobek ks. Józefa Majki, który odegrał po wojnie istotną rolę, rozwijając badania nad religijnością, które do tej pory są kontynuowane.

Większość referatów mówiła o początkowym okresie rozwoju socjologii, w którym nie rozdzielano refleksji teoretyczno-opisowej od wartościującej. Wzrastająca odrębność metodologiczna socjologii oraz akceptacja oświeceniowej idei nauki obiektywnej sprawiły, że powszechnie przyjęto ideał socjologii wolnej od wartościowania. W ostatnich latach uświadomiono sobie jednak wyraźnie, że ideał ten jest niemożliwy do zrealizowania, choćby z tego powodu, że już wybór przedmiotu badania jest selekcją wartościującą. Specyfiką nauk społecznych uprawianych w KUL jest obecność w nich refleksji wartościującej. Od czasów ks. Franciszka Mirka (w KUL wykładał w latach 1946-1948) istnieje jednak silna tendencja do oddzielania refleksji opisowo-teoretycznej od wartościującej. Obecnie księża socjologowie pracujący w KUL, którzy także dokonują refleksji wartościującej, wyraźnie rozgraniczają te dwie płaszczyzny. Także katolicka nauka społeczna wyróżnia socjologiczny etap opisu i wyjaśniania od etapu oceny i formułowania wniosków praktycznych dotyczących pożądaných zmian rzeczywistości społecznej.

Ostatnia sesja miała charakter filozoficzno-społeczny. Wygłoszone referaty wykazywały, że między socjologią i szeroko rozumianą etyką społeczną dokonuje się wymiana idei, otwierająca nowe perspektywy badawcze. Zaprezentowano następujące referaty: prof. Jerzy Gałkowski – *Myśl filozoficzno-społeczna Karola Wojtyły*; ks. prof. Stanisław Kowalczyk – *Zasady życia społecznego w nauczaniu Jana Pawła II*; ks. prof. Franciszek Mazurek – *Nauczanie społeczne Prymasa Tysiąclecia*.

W dyskusjach i w podsumowaniu sesji podkreślano, że w świetle przełomu anty-pozytywistycznego, który nastąpił w socjologii, pojęcie peryferyjności ośrodka socjologicznego w KUL straciło rację bytu. Okazało się, że nurt liberalno-pozytywistyczny, dotychczas uznawany za centrum, stał się tylko jedną z możliwych opcji. Nie należy więc mówić o peryferyjności KUL, lecz raczej o jego izolowaniu, które z różnym natężeniem miało miejsce w okresie PRL. W tym czasie doprowadzono także do zerwania ciągłości z osiągnięciami naukowymi międzywojnia i zogniskowano uwagę na różnych sposobach panowania, kontroli i manipulowania wiedzą i jej instytucjami. Zorganizowana konferencja zmierzała do przywrócenia historii socjologii polskiej dorobku Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Służy temu także publikacja zbioru referatów wygłoszonych na konferencji wydana pod redakcją E. Hałas – *Pomiędzy etyką a polityką. 80 lat socjologii w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim* (Lublin: TN KUL 1999).